

Overordnet revisjonsstrategi

Revisjonsåret 2018

Sauherad kommune

Om Telemark kommunerevisjon IKS og overordnet revisjonsstrategi

Telemark kommunerevisjon IKS er et av landets største interkommunale revisjonsselskaper. Alle de 18 kommunene i Telemark, Larvik kommune og Telemark fylkeskommune er eiere av selskapet. Vi utfører revisjon og andre tjenester for våre eiere og andre kommunale/fylkeskommunale aktører.

I tillegg til regnskapsrevisjon og forvaltningsrevisjon for kommunen *og kommunale foretak* avgir TKR mange ulike uttalelser og attestasjoner for ulike enheter i kommunen. Dette er uttalelser og attestasjoner som tilskuddsgivere krever for tildeling og utbetaling av ulike former for tilskudd. Vi utfører også rådgiving av ulik art og revisor møter i politiske utvalg, slik som KU og k-styret.

Etter særskilt bestilling påtar TKR seg også å utarbeide plan for selskapskontroll og utføre selskapskontroll knyttet til selskap der kommunen har eierinteresser.

Fra 2015 har vi inngått en avtale om faglig og administrativt samarbeid med de interkommunale revisjonsordningene Buskerud kommunerevisjon IKS og Vestfold kommunerevisjon.

Du kan finne alle våre forvaltningsrapporter og annen informasjon på vårt nettsted www.tekomrev.no.

Innhold

1	Innledning	4
2	Regnskapsrevisjon	5
3	Risikovurdering.....	6
3.1	Kommunens økonomi.....	6
4	Vurdering av vesentlighet	8
5	Revisjonsplan	9
5.1	Generelt:.....	9
5.2	Drift:	9
5.3	Investering:	9
6	Avslutning	10

Foto forside: Danny Twang

1 Innledning

Kommunens revisor skal følge lov, forskrift og god kommunal revisjonsskikk i revisjonsarbeidet.¹

Revisjon av kommunen består av to hovedoppgaver; regnskapsrevisjon og forvaltningsrevisjon. Telemark kommunerevisjon IKS (TKR) er valgt som revisor og har avtale om å levere disse tjenestene for kommunen.

Vi omtaler ikke forvaltningsrevisjon i dette dokumentet, med mindre de utførte rapportene har direkte betydning for arbeidet med regnskapsrevisjon.

Overordnet revisjonsstrategi er det overordnede planleggingsdokumentet for gjennomføring av regnskapsrevisjon. Formålet med overordnet revisjonsstrategi er å gi kontrollutvalget informasjon om de overordnede vurderingene og hensynene som revisor har lagt vekt på i planleggingen av revisjonsarbeidet. Revisjonsstandarden "Planlegging av revisjon av et regnskap" ligger til grunn for dette dokumentet som sammen med rapportering gjennom året vil være et grunnlag for å oppfylle kontrollutvalgets tilsyns- og påseansvar av revisor.

Ved planlegging av revisjonsoppdraget skal revisor vurdere kontrollmiljøet i kommunen. Det omfatter bl.a. vurdering av den administrative oppbygningen, kompetansen, eventuelle skifte av nøkkelpersonell, omorganisering, sentral/desentral regnskapsføring og endringer av økonomisystem mv. Vurdering av risiko og vesentlighet er også en del av planleggingen. Alt dette totalt har betydning for de ressursene vi planlegger å bruke på revisjon av oppdraget.

Regnskapsrevisjon og attestasjoner gjennomføres løpende. Årsoppgjørrevisjonen starter når regnskapet er avlagt (frist 15. februar) og varer fram til vi avgir revisjonsberetningen. Denne skal avgis så snart revisor er ferdig med revisjon av årsregnskapet, senest 15. april.

I tillegg til oppgavene nevnt over, reviderer TKR også andre regnskaper med nær tilknytning til kommunen. Dette er for eksempel regnskaper for legater/stiftelser, sokneråd og andre regnskaper. For revisjon av disse regnskapene utarbeides det egne revisjonsstrategier og –planer. For disse enhetene gjelder særskilte lover, forskrifter og instruksjoner. Kontrollutvalget har ingen rolle i revisjon av disse enhetene.

---

¹ Kommuneleaven av 25.9.92, Forskrift om revisjon i kommuner og fylkeskommuner av 15.6.04, Internasjonale revisjonsstandarder (International standards on auditing – ISA)

2 Regnskapsrevisjon

Formålet med regnskapsrevisjonen er å bekrefte at årsregnskapet er i samsvar med lov, forskrift og god kommunal regnskapsskikk som bygger på internasjonale revisjonsstandarder. Disse krever at vi etterlever etiske krav og utfører arbeidet på en måte som skal gi betryggende sikkerhet for at årsregnskapet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon.

Revisors konklusjoner om årsregnskapet kommer fram i revisors beretning, hvor vi uttaler oss om følgende fire temaer:

- årsregnskapet er avgitt i samsvar med lov og forskrifter og god kommunal regnskapsskikk i Norge
- regnskapet i det alt vesentlige er i samsvar med budsjettvedtak, og at budsjettbeløpene i årsregnskapet stemmer med regulert budsjett
- opplysningene i årsberetningen om årsregnskapet er konsistente med årsregnskapet og er i samsvar med lov og forskrifter
- registrering og dokumentasjon av kommunens regnskapsopplysninger er i samsvar med lov og god bokføringsskikk i Norge.

Ved eventuelle vesentlige mangler ved ett eller flere av disse punktene vil det komme fram som merknader i revisjonsberetningen. Kontrollutvalget vil da få brev med nærmere bakgrunn for merknaden, såkalt nummerert brev fra revisor.

I tillegg til revisors beretning, utarbeider revisor en årlig rapport til kontrollutvalget. Denne er en oppsummering av revisjonsarbeidet for regnskapsåret. Revisor tar her opp ulike forhold vi anser som viktige, men ikke er så alvorlige og vesentlige at de må tas med i revisjonsberetningen. Eventuelle merknader gitt i revisjonsberetningen utdypes også, da revisjonsberetningen er forholdsvis standardisert.

Revisor rapporterer også til KU om revisjonsarbeidet gjennom hele året. Dette gjøres muntlig i hvert kontrollutvalgsmøte. Hvis det er saker av mer alvorlig karakter vil rapporteringen til kontrollutvalget være skriftlig.

Revisor må vurdere om informasjon og opplysninger vi har fått kan tyde på at det foreligger misligheter. Gjennom sitt arbeid skal revisor bidra til å forebygge og til å avdekke misligheter. Begrepet misligheter brukes oftest om tilsiktede handlinger. Det er særlig to typer tilsiktede handlinger som er relevante for revisor; uredlig regnskapsrapportering og underslag av eiendeler. Dersom revisor konstaterer misligheter, skal det straks sendes en skriftlig foreløpig innberetning til kontrollutvalget. Når forholdet er avklart, får kontrollutvalget endelig innberetning. Rådmann skal ha kopi av innberetningene.

3 Risikovurdering

Revisor utfører risikoanalyser av kommunen for å kartlegge eventuelle områder hvor det kan foreligge risiko som kan medføre vesentlige feil i regnskapet. Gjennom risikoanalysene vurderes risiko på ulike områder, og resultatet av analysene avgjør omfanget og valget av aktuelle revisjonshandlinger.

Kommunene er ganske stabile virksomheter, med faste oppgaver som skal løses innenfor budsjettets rammer. Rammene for kommunens drift er i hovedsak avhengig av statlige overføringer og skatteinntekter. Den kommunale virksomheten må forholde seg til mange lover, forskrifter og rundskriv. Regelverket er omfattende og det vil alltid være en viss risiko for at ikke alle regler etterleves.

3.1 Kommunens økonomi

Prioriteringene som kommunen vedtar i det årlige budsjettet er forankret i kommunens handlingsplan og økonomiplan, som vedtas for en fireårsperiode. Kommunens prioritet har vært å komme ut av ROBEK, noe de greide i 2016. I tillegg hadde kommunen et mindreforbruk på kr 9,4 mill. som ble satt av til disposisjonsfond. I 2107 hadde kommunen nok et bra resultat og mindreforbruket på kr 5,1 mill. kr ble vedtatt satt av til disposisjonsfondet. Sauherad kommune har stor fokus på økonomistyring. Einingene får ikke tilført ekstra midler gjennom året men må omprioritere innenfor sin egne ramme.

Drift:

Det meste av kommunen sine inntekter er skatteinntekter og rammetilskudd fra staten. Kommunen er av den grunn svært sårbar for endringer i rammebetingelsene i statsbudsjettet. Sauherad har ikke vekst i antall innbyggere og kan derfor ikke vente økning i fri inntekter i planperioden.

I budsjettet for 2018 utgjør netto driftsresultat 0,9 %. Det viser at kommunen fortsatt er sårbar for uforutsette hendelser og endringer i budsjettforutsetningene. Kommunes netto driftsresultat bør ligge på 1,75 %, iht. anbefalinger om sunt kommuneregnskap. Dette er anbefalinger fra Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU), på vegne av Kommunal og moderniserings-departementet. Anbefalingen gjelder for kommunesektoren samlet, men gir likevel en indikasjon på hva som også er fornuftig i den enkelte kommune.

Investeringer:

Kommunen har for 2018 budsjettert med kr 59,7 mill. i investeringer, hvorav kr 31 mill. gjelder VAR. Kr 54 mill. finansieres med låneopptak. Resterende finansieres med momskompensasjon og kapitalinntekter. De største prosjektene er Sauherad barne- og ungdomsskole (kr 18,5 mill.), kommunehuset (kr 4 mill.), høydebasseng Hørte (kr 9 mill.), VA sanering Akkerhaugen (kr 6 mill.) og høydebasseng Nordagutu (kr 4,1 mill.)

Gjeld og likviditet:

Netto lånegjeld pr. innbygger er kr 71 032 (langsiktig gjeld korrigert for pensjon, utlån og ubrukte lånemidler). Denne har økt de siste årene på grunn av høy investeringsaktivitet i kommunen. Lånegjelden er høyere enn sammenlignbare kommuner i kommunegruppe 1 og landsgjennomsnittet og ligger så vidt over Telemark. Men med historiske lave renter er lånegjelda så langt håndterbar. Likviditeten vurderes som tilfredsstillende. Dette skyldes i hovedsak budsjettert låneopptak og ubrukte lånemidler pr. 01.01.18 på kr 35,8 mill.

Økonomisk internkontroll

Revisor skal opparbeide seg en forståelse av den økonomiske internkontrollen i kommunen. Ansvar for internkontrollen er definert i kommuneloven og omtales der som "betryggende kontroll". Det innebærer at kommunen skal ha dokumentert økonomisk internkontroll i form av formaliseringer, dokumenter og rutiner som utarbeides, vedlikeholdes, kontrolleres og følges opp. Formålet er å sikre at kommunen har den ønskede utvikling, at lover og regler overholdes, at det er kvalitet og effektivitet i tjenestene og at kommunens omdømme og legitimitet ikke svekkes (KS).

Den interne kontrollen kan deles i følgende komponenter:

- Kontrollmiljøet
- Kommunens risikovurderingsprosess
- Informasjonssystemet
- Kontrollaktiviteter
- Overvåking av kontroller

Sauherad kommune har etablert interne kontrollrutiner på en rekke områder. Revisjonen kartlegger og gjennomgår disse løpende gjennom året i revisjonsarbeidet.

Det rapporteres til kommunestyret i to tertialrapporter i tillegg til årsregnskapet. Disse rapportene bygger på tilbakemeldinger fra enhetene. Dette er i tråd med økonomireglementet. Vesentlige rutiner for vårt arbeid er kommunens interne regelverk, regnskaps- og budsjettoppfølging og rutiner rundt attestasjon og anvisning.

Sauherad kommune benytter seg av lønns- og regnskapssystem Visma Enterprise. Systemet er godt utviklet og gir lederne en god oversikt for å identifisere taktiske valg, identifisere styrker og svakheter ved driften, jobbe smartere og utnytte kommunens ressurser fullt ut.

4 Vurdering av vesentlighet

Revisor skal utføre arbeidet med sikte på å avdekke eventuelle vesentlige feil eller mangler. Det følger av revisjonsstandardene at revisor ved utarbeidelse av den overordnede revisjonsstrategien skal fastsette en vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett.

Vesentlighetsbegrepet brukes av revisor både ved planlegging og utførelse av revisjon. Begrepet er også sentralt når revisor skal ta stilling til hvordan vi skal håndtere identifisert feilinformasjon. Vesentlighetsgrensen brukes når revisor skal konkludere på de ulike avsnittene i revisjonsberetningen. I tilfeller hvor vi finner vesentlige feil får det konsekvenser i form av ulike typer kommentarer i selve revisjonsberetningen, jf. avsnitt 2.

I en normal (ren) revisjonsberetning rapporterer revisor at: årsregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter og gir en dekkende fremstilling av den finansielle stillingen til ABC kommune per 31. desember 20X1, og av resultatet for regnskapsåret som ble avsluttet per denne datoen i samsvar med lov, forskrift og god kommunal regnskapsskikk i Norge.

Vesentlighetsgrensen for regnskapet totalt sett fastsettes med bakgrunn i risikoanalysen, revisors profesjonelle skjønn og den generelle kunnskapen revisor har om kommunen. Vi vurderer blant annet følgende momenter:

- Kommunens investeringsaktivitet
- Bemanningssituasjonen og kompetansen innenfor økonomiavdelingen
- Økonomistyringen i kommunen
- Kommunens regnskaps- og budsjettoppfølging og økonomirapportering
- Størrelsen på de kommunale virksomhetene
- Politikernes og medias oppmerksomhet om kommunens økonomiske disposisjoner
- Kommunens økonomi- og lønnsystem
- Oppfølging innenfor delegasjon og desentraliserte økonomiløsninger
- Skifte av nøkkelpersonell
- Kommunens interne regelverk

5 Revisjonsplan

Med basis i denne overordnede revisjonsstrategien utarbeider revisor planer for hvert enkelt revisjonsoppdrag. Revisjonsplanene angir de enkelte revisjonshandlinger som revisor skal utføre. Revisjonsplanene er revisjonens interne arbeidspapirer og skal ikke behandles politisk. Vi gjengir likevel hovedområdene av det vi har bestemt å se på i 2018 med bakgrunn i risikovurderingen.

5.1 Generelt:

- Merverdiavgift og momskompensasjon er områder som medfører høy risiko. Revisor bruker mye tid til å følge opp dette, blant annet ved pålegg om attestasjon av terminoppgaver for momskompensasjon.
- Revisor deltar også i møter og bidrar med forskjellige vurderinger om momsspørsmål, særlig innenfor investeringer, hvor det er et komplisert regelverk.
- Noe av kommunens drift kan være i konkurranse med andre aktører i et marked. I så fall kan kommunen miste fradraget for momskompensasjon. Kommunen bør derfor ha rutiner som fanger opp når kommunen eventuelt kommer i en konkurransesituasjon.
- Rapportering og budsjettoppfølging
- Besøk på utvalgte enheter, med fokus observasjon av innkjøp og kartlegging av eventuelle andre rutiner og systemer.

5.2 Drift:

- Rutinekontroll – sosiale utbetalinger
- Rutinekontroll – barnehagebetaling
- Rutinekontroll av utbetalt lønn
- Følge opp tidligere rutinekontroller

5.3 Investering:

- Oppfølging av investeringsbudsjettet – rapportering av investeringsbudsjettet blir fulgt opp i den ordinære økonomirapporteringen
- Sauherad kommune har flere IKT prosjekt i investeringsregnskapet. Revisjonen har tolket den kommunale regnskapsstandarden med veileder slik at dersom kommunen har en samla plan for periodisk utskifting av pc'er så vil det kunne vurderes som en investering. Denne planen bør innarbeides i budsjett og handlingsplanen. Revisjonen følger denne opp.
- Kontroll av skillet mellom drift og investering,

6 Avslutning

Den overordnede revisjonsstrategiens risiko- og vesentlighetsvurderinger bygger på en foreløpig vurdering av bl.a. erfaring, historisk regnskapsmaterieell og den interne kontroll som foreligger i kommunen.

Det videre arbeidet med regnskapsrevisjon kan avdekke forhold som kan medføre endringer i revisjonsstrategien. Vesentlige endringer skal dokumenteres og kontrollutvalget skal informeres om disse.

Bø, 4. juni 2018

Telemark kommunerevisjon IKS

Kjell Ekman

Statsautorisert revisor/Oppdragsansvarlig revisor

Birgitte Lindner Bøen

oppdragsrevisor